

Veertig jaar vogelpopulatieonderzoek in Meijndel 1958-1997

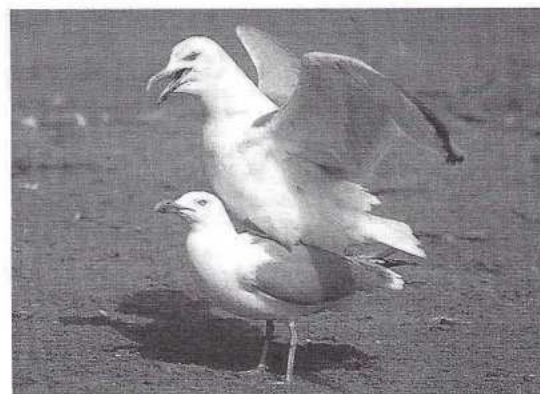
JAN OPPENTOCHT

Met het gereedkomen van het jaarverslag 1997 presenteerde de Vogelwerkgroep Meijndel het veertigste jaarverslag. Het is een goede gelegenheid om iets over al dit werk in Meijndel te vertellen: het ontstaan ervan, de ontwikkelingen en het nut van het telwerk. In de 40-jarige periode 1958-1997 werden in het geïnventariseerde deel van het duin ruim 185.000 broedgevallen geregistreerd, exclusief de meeuwen in de kolonies. In de gehele periode broedden er 133 soorten.

Vanaf 1952 kent de Haagse Duinwaterleiding het Meijndel-Comité, een adviescollege om gevraagd en ongevraagd raad te geven over zaken die het natuurbeheer voor het 2.000 ha grote duingebied aangaan. Een lid ervan, Dr. Abraham Schierbeek, stelde in 1957 voor om een vogelonderzoek te starten. Het Meijndel-Comité gaf Schierbeeks suggestie door aan Henk van Dongen. Deze was bestuurslid van de Vereniging voor Vogelbescherming 's-Gravenhage en Omstreken en leider van de door hem in 1947 opgerichte vogelwacht. De vogelwacht bestond uit actieve vogelbeschermers. In parken en bossen waren zij herkenbaar aan een band om de arm. In de broedtijd werd volgens rooster toezicht gehouden waarbij niet geschroomd werd om publiek op ongewenst gedrag aan te spreken, bijvoorbeeld over loslopende honden.

De Haagse Vogelbescherming kon met medewerking van het Duinwaterbedrijf de zilvermeeuwenkolonie in de Kleine Pan in de broedtijd bewaken door een betaalde kracht, die van 7.00 uur tot 16.00 uur aanwezig was. Op andere tijden werden vogelwachters ingezet. Zij hadden de beschikking over een stevige tent

met een laag stro op de grond. In 1950 werd de vogelwacht ook belast met het "binnen de perken houden" van de meeuwenkolonie. Dit gold voor het aantal meeuwen én de plaats van vestiging. Staatsbosbeheer stelde een limiet aan het aantal en het Duinwaterbedrijf gaf de voorkeur aan één kolonie. De vogelwachters raakten zo in het hele duin thuis op hun zoektochten naar meeuwenlegsels buiten de kolonie.

De zilvermeeuw werd jarenlang belaagd door de mens. Eieren werden geraapt en geschud, waardoor het aantal kolonies "binnen de perken" werd gehouden. Al heel wat jaren zijn meeuwenkolonies in de vastelandsduinen verdwenen, onder meer door predatie van de vos (foto: Hans Schouten).

Organisatie

De wens om een vogelonderzoek op te zetten werd vooral ingegeven door de grote veranderingen die zich in het duin voltrokken door de aanleg van infiltratieplassen. Daarop werd vooral de aandacht gericht bij het maken van het inventarisatieplan. Het plassenengebied werd ingedeeld in kavels. In 1958 werd gestart met de inventarisatie van 17 kavels met een totaaloppervlak van 600 ha. Dat jaar was een proefjaar. Bij latere uitwerkingen wordt dit jaar dan ook meestal weggelaten. Hoe een vogelinventarisatie op flinke schaal aan te pakken, was destijds pionierswerk. Van de zijde van het Meijndel-Comité kwam ondersteuning van mevrouw Croin Michielsens, ecologe aan de Leidse universiteit.

In 1973 werd het onderzoeksgebied uitgebreid. Er kwamen 19 nieuwe kavels en 13 medewerkers bij, zodat 1.200 ha geïnventariseerd kon worden.

De aanwezigheid van infiltratieplassen in Meijndel staat garant voor een rijk vogelleven, zoals riet- en moerasvogels (foto: Eric Wanders).

Uit het vogelonderzoek in Meijndel kwam vast te staan dat in jonge plassen of in plassen die tijdelijk droog gelegen hebben, heel snel een hoge dodaarspopulatie ontstond (foto: Henk Harmsen).

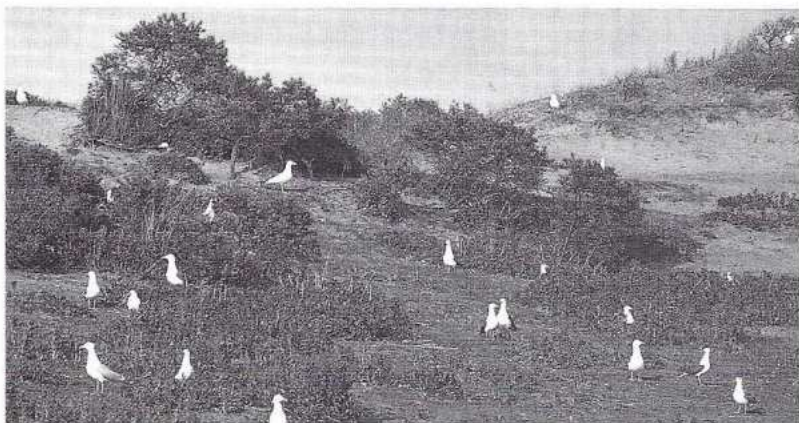
Onderzoekresultaten

Vanaf 1986 werd door deskundigen van het Bureau Duin en Kust gewerkt aan de verwerking van het verzamelde materiaal uit de periode 1959-1983. Het lukte om lijn aan te brengen in de weerbarstige materie. In 1990 verschijnt het boek 'Ontwikkelingen in de broedvogelbevolking van Meijndel'. Het bleek dat ondanks tekortkomingen zoals onder andere het ontbreken van een eenduidige telmethode, het langdurige telwerk toch tot een goed eindresultaat leidde. Het komen en gaan van broedvogelsoorten, de toename of de afname van de aantallen vogels in Meijndel konden gepresenteerd worden.

De oorzaken van deze dynamiek in de vogelbevolking zijn niet altijd verklaarbaar. Soms ligt de oorzaak ver buiten Meijndel, langs trekwegen en in overwinteringsgebieden. Maar zeker is dat veranderingen in Meijndel de grootste gevolgen voor de populatie-ontwikkeling hebben gehad. Dat zou ook wel eens voor de huidige tijd kunnen gelden.

De opkomst van watervogels, en de toename van riet-, struweel- en vooral bosvogels is mogelijk geworden door de aanvoer van infiltratiewater. De latere achteruitgang van de watervogels heeft deels te maken met het minder geschikt worden van de plassen. Opvallend is dat in jonge plassen of in plassen die tijdelijk droog gelegen hebben, heel snel een hoge dodaarspopulatie ontstaat en het lijkt er ook op dat eendenpullen hier goed gedijen, met name van

Een foto uit de tijd dat er nog meeuwenkolonies in Meijndel waren (foto: Eric Wanders).

de kuifeend. Het gunstige effect van dit soort plassen op enkele watervogels is steeds van korte duur. De verstruiking en verbossing in het duin veroorzaakten de toename van de struweel- en bosvogels. De steeds talrijker broedvogelbevolking is waarschijnlijk mogelijk geworden door eutrofiëring vanuit het infiltratiewater en de neerslag.

Samenwerking met het Duinwaterbedrijf

Veertig jaar lang hebben de opeenvolgende directies van het Duinwaterbedrijf het vogelonderzoek op hun gebied gesteund, ook als van de kant van de Vogelwerkgroep Meijndel wel eens kritiek werd geuit op bepaalde zaken. In de eerste tijd van het onderzoek werden werkzaamheden in het duin ook in de broedtijd doorgezet. Op den duur kwamen er toezeggingen op dat punt: geen werkzaamheden tijdens de broedtijd, tenzij het niet anders kon (waterwinbelang!). Verder zou het waterpeil van de plassen in de broedtijd zo mogelijk constant gehouden worden. Jarenlang werd vanuit de werkgroep bij allerlei instanties tegen de jacht in het duin geprotesteerd tot deze daar eind jaren tachtig werd afgeschaft.

Vanaf eind jaren zeventig ontwikkelde het Duinwaterbedrijf een professioneel natuurbeheer voor het duingebied, uitmondend in het huidige Stafbureau Natuur. Deze ontwikkeling heeft de vraag vergroot naar allerlei veldgegevens. Beleidsplannen, herinrichtingsplannen, milieu-effectrapporten: zonder gegevens over de vogelbevolking zijn ze niet volledig. En als men bijvoorbeeld de effecten van de ingevoerde begrazing goed wil volgen, dan is constante monitoring van begraasde en onbegraasde gebieden nodig.

Dit alles leidt tot samenwerking of misschien wat overdreven gezegd tot symbiose. De onafhankelijkheid van de Vogelwerkgroep mag echter niet in het geding komen. Een belangrijke motivatie van de tellers is de behoefte om bij te dragen aan de bescherming van het gebied. Dat speelde ook al in 1958, maar nu de strijd om ruimte steeds heviger wordt, geldt dit motief des te meer. Het duin lijkt door de functie van waterwingebied onaantastbaar, maar blijft dit zo? Beleidsbepalers moeten in ieder geval weten waar ze het over hebben, namelijk een heel waardevol gebied. Men moet die waarden weten of kunnen weten. Ook daarom al dit getel!

DHR. J. P. OPPENTOCHT IS SINDS 1986 VOORZITTER VAN DE VOGELWERKGROEP MEIJNDEL.